

دانشگاه پیام نور
دانشکده علوم انسانی
گروه علمی حقوق

پایان نامه

برای دریافت درجه کارشناسی ارشد
در رشته حقوق جزا و جرم شناسی

عنوان پایان نامه:

اهدای اعضاء، تدبیری نوین در نحوه اجرای کیفرهای سالب حیات

استاد راهنما:

دکتر رجب گلدوست جویباری

استاد مشاور:

دکتر ولی الله انصاری

مؤلف:

علی روحی

مهر ۱۳۹۰

سازمان پژوهش‌های فناوری

جمهوری اسلامی ایران
وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

مجمع علوم انسانی

دانشگاه پیام نور
دانشگاه پیام نور استان تهران
الهم عمل لولیک الفرج والعافی والنصر

شماره
تاریخ
پیوست

تصویب نامه

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته حقوق گرایش جزا
تحت عنوان:

اهدای اعضا تدبیری نوین در نحوه اجرای کیفرهای سالب حیات

نام خانوادگی: روحی
شماره پروژه: ۶۶۷۷
تاریخ دفاع: ۱۳۹۰/۷/۲۶
نام: علی
شماره دانشجویی: ۸۸۰۰۰۱۸۱۲
ساعت: ۱۱:۳۰-۱۲:۳۰
نمره: ۱۸,۵
درجه ارزشیابی: عالی

هیات داوران:

داوران	نام	نام خانوادگی	کد استادی	مرتبۀ علمی	امضاء
راهنما	رجب	گلدوست جویباری	۴۳۱۷۰۱		
راهنمای دوم	-	-	-		
مشاور	ولی اله	انصاری	۳۸۰۲۳۴		
مشاور دوم	-	-	-		
داور	محمد رضا	الهی منش			
داور دوم	-	-			

حسین آل کبیرف
نا بنده محسنه تمیمی

تهران، خیابان استاد نجات اللمی
نرسیده به خیابان کریمخان زند
چهارراه سیند، پلاک ۲۳۳
تلفن: ۸۸۸۰۱۰۹۰
دورنگار: ۸۸۹۰۵۳۶

WWW.TPNU.AC.IR
ensani@tpnu.ac.ir

تقدیم به:

پدر و مادرم

به پاس از خود گذشتگی و ایثارشان، گرمای امید بخش وجودشان و محبت های بی دریغشان که

هرگز فراموشم نمی شود

آن نخستین آموزگاران که ایمان و اعتقادشان به خداوند الهام بخش جهان بینی ام شد

و به خواهران عزیزم

نامه ای از یک محکوم به اعدام: بگذارید قلبم بتپد

... امروز که قرار است زندگی را از من بگیرند با "عشق به همנוعانم" تصمیم گرفته ام اعضای بدنم را به بیمارانی که مرگ من میتواند به آنها زندگی ببخشد هدیه کنم و قلبم را با همه ی "عشق و مهری" که در آن است به کودکی هدیه نمایم. فرقی نمیکند که کجا باشد بر ساحل کارون یا دامنه سبلان یا در حاشیه ی کویر شرق و یا کودکی که طلوع خورشید را از زاگرس به نظاره می نشیند....

۸۷/۱۰/۲ - زندان اوین - بند امنیتی ۲۰۹

چکیده

به طور کلی طرز اجرای حکم اعدام بر حسب ممالک متفاوت است. سربریدن، به دار آویختن، نشانیدن روی صندلی های الکتریکی، گذاشتن در اتاق های گاز، تزریق داروهای مرگ آور و بالاخره تیرباران کردن، از متداول ترین طرق اجرای مجازات اعدام در دنیای امروز به شمار می آید. با عنایت به اینکه در حال حاضر، اصل برداشت و پیوند اعضاء هم به لحاظ فقهی - حقوقی و پزشکی مسئله حل شده ای است؛ موضوع اصلی این تحقیق، ارائه شیوه ای دیگر در نحوه اجرای کیفرهای سالب حیات می باشد و آن اهدای اعضای منجر به مرگ محکوم می باشد که پس از بیهوشی و بدون کمترین احساس درد و رنجی صورت می گیرد و نوعی اعدام تلقی می شود. با اجرای این شیوه، محکوم به مرگ، با نجات جان چندین انسان و امید به رحمت الهی به یک آرامش نسبی می رسد، مرگ راحت تر و بدون درد و رنجی را تجربه می کند و بالاخره اینکه جان چندین انسان در انتظار عضو پیوندی نجات می یابد.

واژگان کلیدی: اهدای اعضاء، کیفرهای سالب حیات، نحوه اجرای اعدام

فهرست مطالب

مقدمه	۱
۱- تعریف مساله و بیان سوالات اصلی تحقیق	۱
۲- نوع تحقیق	۲
۳- پیشینه تحقیق	۳
۴- ضرورت تحقیق	۳
۵- فرضیه های تحقیق	۳
۶- اهداف تحقیق	۴
۷- استفاده کنندگان و کاربردهای متصور از تحقیق	۴
۸- روش تحقیق	۴
۹- سازماندهی تحقیق	۵
فصل اول- ماهیت و مصادیق مجازات های سالب حیات در حقوق تطبیقی	۶
مقدمه	۷
بخش اول-حقوق ایران	۸
مبحث اول- اعدام	۸
گفتار اول- تعریف اعدام	۸
گفتار دوم- مصادیق اعدام در حقوق ایران	۱۰
بند اول- اعدام در قوانین مصوب مجمع تشخیص مصلحت نظام	۱۰
بند دوم- اعدام در قوانین مصوب مجلس شورای اسلامی	۱۱
الف- قانون مجازات اخلاالگران در نظام اقتصادی کشور مصوب ۱۳۶۹	۱۱
ب- قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۰	۱۲
ج- قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۵	۱۳
د- قانون مجازات جرائم نیروهای مسلح مصوب ۱۳۸۲	۱۳
مبحث دوم- قصاص نفس	۱۶
گفتار اول- تعریف و مبنای قصاص نفس	۱۶
گفتار دوم- مصادیق قصاص نفس	۱۷

۱۷	مبحث سوم- رجم (سنگسار)
۱۷	گفتار اول- ماهیت و مبنای رجم
۱۸	گفتار دوم- مصداق رجم
۱۸	مبحث چهارم- صلب
۱۸	گفتار اول- ماهیت و مبنای صلب
۱۹	گفتار دوم- مصداق صلب
۲۰	بخش دوم: حقوق تطبیقی
۲۰	مبحث اول- نقشه وضعیت اعدام در نقاط مختلف جهان
۲۱	مبحث دوم- جدول وضعیت سیاست کیفری کشورها در ارتباط با مجازات اعدام
۴۰	مبحث سوم- شرحی بر نقشه و جدول
۴۳	فصل دوم: مقررات اجرای احکام کیفری سالب حیات لازم الرعایه در شیوه پیشنهادی
۴۴	مقدمه
۴۴	بخش اول: کلیات
۴۴	مبحث اول: احکام لازم الاجرا
۴۷	مبحث دوم: مطالعه و بررسی پرونده
۴۷	گفتار اول- استخراج صحیح حکم
۴۷	گفتار اول- احراز صدور دستور اجرا
۴۸	گفتار دوم- احراز ابلاغ دادنامه به طرفین
۴۸	مبحث سوم: احراز قطعیت و یا لازم الاجرا بودن رای
۴۹	مبحث چهارم: ارزیابی احکام
۴۹	مبحث پنجم: رفع ابهام و اجمال و یا اشتباه قلمی از حکم
۵۰	گفتار اول- رفع ابهام و اجمال در حکم
۵۱	گفتار دوم- تصحیح و رفع اشتباهات قلمی رای
۵۲	مبحث ششم: فوریت اجرای احکام کیفری
۵۳	مبحث هفتم: ادغام محکومیت های متعدد
۵۴	مبحث هشتم: ترتیب اجرای مجازات های متعدد

۵۶	مبحث نهم: تشکیل سابقه کیفری
۵۷	بخش دوم: طرق اجرای کیفرهای سالب حیات در حقوق ایران
۶۱	بخش سوم: زمان و مکان اجرای حکم
۶۱	مبحث اول- زمان اجرا
۶۲	مبحث دوم- مکان اجرا
۶۳	بخش چهارم- موانع اجرای حکم
۶۳	مبحث اول- درخواست عفو
۶۵	مبحث دوم- فوت محکوم
۶۶	مبحث سوم- بیماری محکوم
۶۶	مبحث چهارم- موانع مخصوص زنان
۶۷	مبحث پنجم- موارد مخصوص قصاص
۶۷	گفتار اول- اعلام گذشت شاکی خصوصی
۶۸	گفتار دوم - عدم درخواست اجرا
۷۰	گفتار سوم- عدم پرداخت فاضل دیه
۷۰	گفتار چهارم- سایر موانع اجرای قصاص
۷۰	بند اول- عدم پرداخت سهم عفو کنندگان
۷۱	بند دوم- عدم پرداخت سهم متقاضیان دیه
۷۱	بند سوم- عدم پرداخت سهم صغار
۷۱	مبحث ششم- مرور زمان (مخصوص اعدام)
۷۳	مبحث هفتم- موانع مخصوص رجم
۷۳	گفتار اول- فرار محکوم علیه از گودال
۷۴	گفتار دوم- فرار شهود هنگام اجرای حکم
۷۴	بخش پنجم- اشخاص حاضر در صحنه اجرا و وظایف آنها
۷۴	مبحث اول- اشخاص حاضر در صحنه اجرای حکم
۷۷	مبحث دوم- وظایف هر یک از اشخاص حاضر در صحنه اجرای حکم
۸۲	بخش ششم- لزوم تقاضای اجرا و استیذان در قصاص
۸۲	مبحث اول- لزوم تقاضای اولیای دم
۸۳	مبحث دوم- لزوم استیذان در قصاص

۸۵	بخش هفتم - تشریفات و ترتیبات اجرا
۸۵	مبحث اول - اقدامات لازم قبل از اجرا
۸۸	مبحث دوم - اقدامات لازم در صحنه اجرا
۸۸	گفتار اول - برقرار نمودن نظم و آرامش در محل اجرا
۸۹	گفتار دوم - قرائت حکم دادگاه
۸۹	گفتار سوم - صدور دستور اجرا و اجرای حکم
۹۰	مبحث سوم - اقدامات لازم پس از اجرای حکم
۹۰	گفتار اول - بالای دار ماندن جنازه محکوم
۹۰	گفتار دوم - معاینه جسد
۹۱	گفتار سوم - تسلیم جسد به کسان محکوم
۹۱	گفتار چهارم - اجرای مراسم مذهبی و دفن جسد
۹۱	گفتار پنجم - عکس برداری از مراسم
۹۲	گفتار ششم - تنظیم صورت مجلس اجرای حکم
۹۲	گفتار هفتم - انتشار خبر اجرای حکم
۹۳	فصل سوم - اهدای اعضاء شیوه ای در اجرای مجازات های سالب حیات
۹۴	مقدمه
۹۴	بخش اول - اجرای کیفی های سالب حیات در حالت بی هوشی و یا با ابزار های نوین
۹۶	مبحث اول - هدف از مجازات
۹۶	گفتار اول - تعریف مجازات
۹۷	گفتار دوم - نگاهی تاریخی به مجازات
۱۰۰	مبحث دوم - بررسی فقهی موضوع
۱۰۰	گفتار اول - تاسیس اصل در مساله
۱۰۲	گفتار دوم: بررسی ادله تعذیب در مجازات ها
۱۰۲	بند اول - حدود
۱۰۲	الف - آیات

ب- روایات	۱۰۸
ج- اقوال	۱۱۱
د- نتیجه بحث	۱۱۵
بند دوم- تعزیرات	۱۲۱
بند سوم- قصاص	۱۲۵
الف- میزان سلطه قصاص کننده	۱۲۵
ب- میزان مماثلت در قصاص	۱۲۶
ج- جواز به کار بردن ابزار سریع و آسان (عدم موضوعیت نحوه قصاص)	۱۲۹
مبحث سوم- بررسی مسئله در حقوق ایران و جهان	۱۳۳
گفتار اول- حقوق جهان	۱۳۳
گفتار دوم- حقوق ایران	۱۳۵
بخش دوم- اجرای غیر علنی مجازات ها در شیوه پیوند اعضا	۱۳۹
مبحث اول- بررسی فقهی	۱۳۹
گفتار اول- مفهوم علنی بودن مجازات	۱۳۹
گفتار دوم- مشروعیت اجرای علنی مجازات	۱۴۰
گفتار سوم- موارد اجرای علنی مجازات	۱۴۱
گفتار چهارم- مفهوم طائفه در آیه نور	۱۴۷
گفتار پنجم- اصل و قاعده در کیفیت اجرای مجازات	۱۴۹
گفتار ششم- نتیجه بحث	۱۵۱
مبحث دوم- جایگاه اجرای علنی مجازات ها در حقوق موضوعه	۱۵۲
بخش سوم- صلاحیت شخص در شرف اعدام بر بدن خود	۱۵۴
مبحث اول- تسلط بر جسم یا نفس	۱۵۴
مبحث دوم- دلایل مالکیت و صحت اهداء و وصیت انسان نسبت به بدن خود	۱۵۵
گفتار اول- اختیارات انسان در جسم خویش	۱۵۵
گفتار دوم- حلیت جان و مال مسلمان با رضایت او	۱۶۱
مبحث سوم- دلایل جواز خرید و فروش اعضا	۱۶۵
گفتار اول- جواز فروش به استناد اصول عملی	۱۶۵
گفتار دوم- جواز فروش به استناد مالک بودن	۱۶۶

۱۶۶ بند اول- بنای عقلا
۱۶۷ بند دوم- دلیل خاص
۱۷۳ بخش چهارم- اهدای عضو منجر به مرگ (اعضای رئیسه)
۱۷۴ مبحث اول- خروج موضوعی، تاسیس اصل و بنای عقلا
۱۷۵ مبحث دوم- دلایل وجوب حفظ جان انسان ها
۱۸۱ مبحث سوم- دلایل لزوم نجات انسان ها از زندگی مشقت بار و کاربردهای علمی
۱۸۲ گفتار اول- عارضی بودن حرمت تشریح
۱۸۵ گفتار دوم- دلایل اهداء در موارد کمتر از حفظ جان
۱۸۷ بخش پنجم- تاثیر اعدامی بودن اهدا کننده بر گیرنده عضو
۱۸۸ بخش ششم- حقوق تطبیقی
۱۹۰ مبحث اول- امریکا
۱۹۱ مبحث دوم- چین
۱۹۳ مبحث سوم- مصر
۱۹۵ بخش هفتم- دیدگاه ها و فتاوی
۱۹۵ مبحث اول- مجموعه ۱
۱۹۸ مبحث دوم- مجموعه ۲
۲۰۳ نتیجه گیری
۲۰۵ منابع و مآخذ

۱- تعریف مساله و بیان سوالات اصلی تحقیق

مجازات های قضایی به طور کلی یا ناظر به جسم انسان است یا حقوق و آزادی های انسان را مورد تعرض قرار می دهد و یا دارائی و امکانات مالی انسان را از او سلب می کند. مجازات های بدنی، برخی ناظر بر سلب حیات مجرم و برخی دیگر واجد این ویژگی نیستند و آنهایی که سالب حیات نیستند یا به عنوان قطع و جرح عضو مطرح می شوند و یا به عنوان مجازات شلاق. مجازات های سالب حیات در حقوق ایران که همگی یک وجه مشترک دارند و آن عبارتست از حذف فیزیکی و سلب حیات و از بین بردن شخص مجرم عبارتند از قصاص، اعدام، رجم، قتل و صلب.

اگر چه در دو سه دهه اخیر، مبارزات زیادی جهت حذف مجازات های بدنی خصوصاً اعدام در سطح بین المللی صورت گرفته و در اکثر کشورهای جهان کلیه مجازات های بدنی نسخ و از سیاهه مجازات ها حذف گردیده است، با این حال در سیستم حقوقی کشور ما نه تنها اعدام بلکه سایر مجازات های بدنی از قبیل شلاق و قطع عضو، همچنان پابرجا و باقی است و بخش عمده ای از احکام کیفری ناظر بر همین مجازات هاست و هر روز در واحدهای اجرای احکام کیفری دادگستری ها در سراسر کشور، شاهد اجرای مجازات های بدنی هستیم. بنابراین بحث از چگونگی اجرای این قبیل مجازات ها و طرح قواعد لازم الرعایه در هر یک از آنها یک ضرورت اجتناب ناپذیر است.

در سیستم هایی که مجازات اعدام هنوز به عنوان یک کیفر قانونی به موقع اجرا گذاشته می شود؛ قطع حیات محکوم علیه مورد نظر می باشد نه تحمیل رنج و مشقت به او. انسانیت و بشردوستی ایجاب می کند که اجرای این مجازات سنگین هیچ وقت جنبه آزار و خشونت و شکنجه به خود نگیرد و تنها به حیات محکوم علیه پایان بخشد. برای نیل به این هدف، در کشورهایی که تاکنون مجازات اعدام را منسوخ نکرده اند، سعی بر آن است که راحت ترین وسیله قطع حیات را برگزینند تا محکوم به اعدام زجر جسمانی کم تری تحمل نماید.

به طور کلی طرز اجرای حکم اعدام بر حسب ممالک متفاوت است. سربریدن، به دار آویختن، نشاندن روی صندلی های الکتریکی، گذاشتن در اتاق های گاز، تزریق داروهای مرگ آور و بالأخره تیرباران کردن، از متداول ترین طریق اجرای مجازات اعدام در دنیای امروزی به شمار می آید.

با عنایت به اینکه در حال حاضر، اصل برداشت و پیوند اعضاء هم به لحاظ فقهی، هم حقوقی و هم پزشکی مسئله ی حل شده ای است؛ موضوع اصلی این تحقیق، ارائه شیوه ای دیگر در نحوه اجرای

کیفرهای سالب حیات می باشد و آن اهدای اعضای منجر به مرگ محکوم می باشد که پس از بیهوشی و بدون کمترین احساس درد و رنجی صورت می گیرد و نوعی اعدام تلقی می شود. با اجرای این شیوه، محکوم به مرگ، با نجات جان چندین انسان و امید به رحمت الهی به یک آرامش نسبی می رسد، مرگ راحت تر و بدون درد و رنجی را تجربه می کند و بالاخره اینکه جان چندین انسان در انتظار عضو پیوندی نجات می یابد. ذکر این نکته ضروری است که با توجه به اجرای مجازات های سالب حیات و همچنین اجرای عمل های پیوند اعضا در کشور، در این تحقیق پیش فرض ما جواز مجازات های سالب حیات و جواز پیوند اعضا در حقوق ایران است. از اینرو به نقد و بررسی ادله موافقان و مخالفان مجازات اعدام و یا موافقان و مخالفان پیوند اعضا نمی پردازیم. هر چند در بخش هایی از تحقیق به جهت ارتباط موضوعی ناگزیر از بیانشان می باشیم.

این تحقیق بر اساس سوالات مشخصی انجام می شود که بیان سوالات جزئی آن در اینجا امکان پذیر نیست لذا به ذکر سوالهای اصلی این پژوهش علمی می پردازیم:

- آیا با ظرفیت های فقهی و حقوقی موجود امکان اهدای اعضای در اجرای کیفرهای سالب حیات وجود دارد یا خیر؟

پاسخ به پرسش اصلی این تحقیق نیازمند بررسی و پاسخ دقیق به پرسش های فرعی اما اساسی ذیل می باشد:

- آیا هدف شارع مقدس در حدود، قصاص و تعزیرات سلب حیات، ایلام (درد کشیدن) محکوم علیه و تحمیل درد ضمن سلب حیات است یا مطلق کشتن مدنظر است؟

- شیوه ها و ابزارهای اجرای کیفرهای سالب حیات در فقه و حقوق ایران، موضوعیت دارند یا طریقت؟

- جایگاه اجرای علنی مجازات ها در هر یک از انواع مجازات های سالب حیات چگونه است؟

- صدور حکم مرگ چه تاثیری بر تسلط شخص نسبت به اعضای بدنش می گذارد؟

- تشریح منجر به مرگ انسان زنده حرمت دارد یا خیر؟ بر فرض حرمت از نوع ذاتی است یا عارضی؟

۲- نوع تحقیق

این تحقیق از نوع «نظری و کاربردی» است و در هنگام برخورد با چالش‌ها و یا کشف موارد ابهام، راه حل‌هایی ارائه می‌گردد.

۳- پیشینه تحقیق

در رابطه با موضوع تحقیق، در نظام‌های حقوقی کشورهای مختلف دنیا، تحقیقات حقوقی دامنه دار و یا قانونی در رد یا پذیرش این شیوه اجرای مجازات‌های سالب حیات دیده نمی‌شود. بعضاً گزارش‌های غیر رسمی مبنی بر اجرای این شیوه در برخی کشورها مانند چین و مصر داده شده است. در کشور ما در این رابطه و به این صورت تحقیقی صورت پذیرفته است، فقط زمانی که برای اولین بار در سال ۱۳۸۲ یک زندانی محکوم به مرگ تقاضا کرد به جای اعدام با چوبه دار می‌خواهد تمام اعضای بدنش را اهداء کند، چند مطلب کوتاه در برخی روزنامه‌ها و چند استفتاء از برخی مراجع صورت پذیرفت. آنچه هم که بعضاً در برخی کتب و نشریات علمی تحت عنوان پیوند اعضا محکومین به حد، قصاص و مرگ، بدان پرداخته‌اند، بحث پیوند مجدد عضو قطع شده در اجرای حد یا قصاص عضو و یا پیوند اعضا غیر رئیسه مانند کلیه که ملازمه با مرگ محکوم ندارد می‌باشد. همانطور که پیداست موضوع تحقیق ما کاملاً متفاوت از این نوع می‌باشد.

۴- ضرورت تحقیق

با توجه به وجود محکومین به مرگ متقاضی اهداء اعضا، وضعیت کشور ما که تعداد بیماران خاص و نیازمند پیوند عضو، چشمگیر است و می‌توان گفت تقاضا برای دریافت اعضا پیوندی بیشتر از تعداد موجود آن است و شکاف میان این دو روزبه روز بیشتر می‌شود، توانایی پزشکان ایرانی به انجام عمل پیوند اعضا رئیسه مانند قلب، و در نهایت اینکه ابهام فقهی-حقوقی موجود در اجرای این شیوه اجرای احکام مرگ، مانع بزرگی در راه استفاده از این شیوه به شمار می‌آید، ضرورت انجام تحقیق به خوبی احساس می‌شود.

۵- فرضیه‌های تحقیق

فرضیات اصلی این تحقیق عبارت است از:

- با بهره‌گیری از مواد قانونی، قواعد عمومی و اصول کلی حقوقی و منابع و ادله فقهی می‌توان راه حل مناسب به مسئله ارائه نمود.

- اغلب شیوه های اجرای مجازات های سالب حیات در فقه و حقوق ایران، طریقت دارند نه موضوعیت.
- صدور حکم مرگ، «ولایت بر نفس» محکوم را از او سلب و حسب مورد در اختیار اولیای دم یا حکومت اسلامی می نهد، اما «ولایت بر اعضاء بدن» با خود شخص محکوم می باشد.
- تشریح منجر به مرگ اعضاء بدن انسان زنده حرمت ذاتی ندارد.
- ظرفیت های فقهی و حقوقی موجود امکان اهداء اعضاء محکوم به مرگ و جایگزینی آن با شیوه های مرسوم اجرای مجازات ها را می دهد.

۶- اهداف تحقیق

- سنجش توان نظام فقهی و حقوقی کشور در پاسخ به مسئله
- پاسخ به ابهامات فقهی و حقوقی موجود
- تبیین شرایط اجرای این شیوه
- پاسخ به مسائل فقهی و حقوقی که به تبع اجرای این شیوه به وجود خواهند آمد
- قانونمند نمودن صریح این مسئله

۷- استفاده کنندگان و کاربردهای متصور از تحقیق

نتایج و مباحث این تحقیق برای عموم افراد جامعه خصوصا محکومین به مرگ متقاضی اهداء اعضاء، حقوقدانان، قضات، وکلای دادگستری، دانشجویان حقوق و پزشکان می تواند مفید باشد. همچنین نقطه نظرات ارائه شده و نتیجه گیری ها می تواند مورد توجه قانونگذاران واقع گردد.

۸- روش تحقیق

روش و ابزار گردآوری اطلاعات: روش اصلی گردآوری مطالب، روش کتابخانه ای و اسنادی می باشد. ابزار اصلی در جمع آوری مطالب، استفاده از فیش، مصاحبه با افراد مختلف و استفاده از شبکه های اطلاعاتی کامپیوتری و بخصوص شبکه جهانی اینترنت می باشد.

روش تجزیه و تحلیل اطلاعات: در این تحقیق از روش «توصیفی و استدلالی-تحلیل منطقی» در تجزیه و تحلیل اطلاعات استفاده شده است. در بخش هایی از تحقیق به توصیف پدیده های مورد نظر مانند ماهیت و مصادیق مجازات های سالب حیات، شیوه های اجرای احکام سالب حیات و قواعد پیوند اعضاء پرداخته شده و در بخش های دیگر با استفاده از روش فوق متغیرهای حقوقی

مطرح در شیوه مورد نظر از جمله: موضوعیت یا طریقت نحوه اجرای مجازات های سالب حیات، لزوم رضایت محکوم علیه و ... مورد تحلیل قرار گرفته است.

۹- سازماندهی تحقیق

از آنجا که ورود به مقوله اجرای مجازات ها، مستلزم طرح و شناخت ماهیت این مجازات هاست، به این معنی که تفاوت در خصوصیات و ویژگی های جرائم و مجازات ها، کارکردها و قواعد متفاوتی را در نحوه اجرای آن ها ایجاد می نماید؛ فصل اول تحقیق به شناخت ماهیت و مصادیق مجازات های سالب حیات اختصاص دارد. فصل دوم به مقررات اجرای احکام کیفری سالب حیات اختصاص دارد؛ از آنجا که در شیوه پیشنهادی اجرای احکام نیز لازم الرعایه می باشد. در فصل سوم که مهمترین فصل تحقیق می باشد با استفاده از داده های فصول اول و دوم، از آنجا که شیوه اجرای احکام سالب حیات به صورت پیوند اعضاء با مسائل گوناگون و بعضاً اختلافی فقهی-حقوقی در ارتباط است که البته هر کدامشان تحقیق مفصلی را می طلبد و ما ناگزیر از بررسی شان هستیم؛ به بررسی مسائل فقهی-حقوقی تاثیرگذار در حکم نهایی جواز پیوند اعضاء به عنوان شیوه ای در اجرای مجازات های سالب حیات می پردازیم.

فصل اول

ماهیت و مصادیق مجازات های سالب حیات

در حقوق تطبیقی

- بخش اول - حقوق ایران
- بخش دوم - سایر نظام های حقوقی

از آنجا که تفاوت در خصوصیات و ویژگی های جرائم و مجازات ها، کارکردها و قواعد متفاوتی را در نحوه اجرای آن ها ایجاد می نماید؛ ورود به مقوله اجرای مجازات ها، و امکان یا عدم امکان ابزارها و شیوه های جدید اجرای مجازات ها، مستلزم طرح و شناخت ماهیت این مجازات هاست، لذا فصل اول تحقیق به شناخت ماهیت و مصادیق مجازات های سالب در حقوق تطبیقی، حیات اختصاص یافته است.

به طور کلی در حقوق ایران چندین نوع مجازات وجود دارد که همگی یک وجه مشترک دارند و آن عبارتست از حذف فیزیکی و سلب حیات و از بین بردن شخص مجرم. مجازات هائی که دارای این ویژگی هستند عبارتند از قصاص، اعدام، رجم و صلب. قصاص مجازات قتل عمد و مشروط به تقاضای اولیاء دم است. رجم و صلب از زمره مجازات های حدی می باشند که مصادیق آن محدود به موارد منصوص در ادله و منافع فقهی است. برخی از صور اعدام که در فقه سابقه طرح دارد و در زبان فقهی، قتل نامیده شده است، جزء حدود و غیرقابل تغییر است و برخی دیگر که در فقه سابقه جرم انگاری ندارد و بنا به ملاحظات خاص توسط قانون گذار تشریح شده است، جزء جرائم تعزیری یا بازدارنده محسوب می شوند. اگر چه موضوع همه این مجازات ها سلب جرائم تعزیری یا بازدارنده محسوب می شوند. اگر چه موضوع همه این مجازات ها سلب حیات و از بین بردن و طرد مجرم از صحنه روزگار است لکن از حیث ماهوی هر کدام از آنها خصوصیات و ویژگی هائی دارند که هریک را از دیگری متمایز کرده و هر کدام را در جایگاه خاص خود قرار می دهد و کارکردی متفاوت در آنها ایجاد می نماید. به عنوان مثال، قصاص یک نوع مجازات سالب حیات است که در مورد جرم قتل عمد وضع شده است و بنا به تقاضای صاحب حق (اولیاء دم) اجرا می شود و قابل اسقاط است. بدین معنا که صاحب حق قصاص می تواند از آن صرف نظر نماید و یا آن را تبدیل به دیه نماید. در این صورت اجرای این مجازات متنتفی می گردد، در حالی که سایر اقسام مجازات های سالب حیات از این ویژگی برخوردار نیستند و اجرای مجازات در آنها از حتمیت برخوردار است و نظر شاکی خصوصی در آنها مدخلیتی ندارد. همچنین بین قتل (اعدام های شرعی) و رجم و صلب که هر سه از مجازات های حدی هستند تفاوت های اساسی وجود دارد در قتل، از بین بردن مجرم، به طور مستقیم با استفاده از ابزارها و وسائل کشنده به عمل می آید که ظاهراً ابزار و کیفیت از بین بردن موضوعیت ندارد و نتیجه آن که مرگ است، قطعی است. لکن هر کدام از رجم

و صلب طریق خاصی برای از بین بردن و سلب حیات است که ابزارها و کیفیت اجرا در آنها موضوعیت دارد و نمی توان از آنها تخطی نموده و نتیجه آنها ممکن است مرگ و نیستی مجرم را به دنبال نداشته باشد.

همچنین بین قتل (اعدام شرعی) و رجم و صلب از یک طرف و اعدام عرفی از طرف دیگر این تفاوت اساسی وجود دارد که چون قتل و رجم و صلب از مجازات های حدی هستند قابل تخفیف و تعلیق نمی باشند و اسقاط آنها تحت شرایط خاصی است در حالی که اعدام عرفی چون ماهیتاً یک مجازات تعزیری و بازدارنده است، اعمال آن در اختیار حاکم بوده و تحت شرایطی قابل تخفیف و تعلیق و حتی عفو و عدم اجراست. بنا به مراتب هر یک از مجازات های سالب حیات ماهیت و کارکرد و شرایطی خاص و جدا از دیگری دارد که لازم است طی مباحث آتی هر یک از آنها به طور مجزا و جداگانه مورد بحث و تجزیه و تحلیل قرار گیرد.

بخش اول - شناخت ماهیت و مصادیق مجازات های سالب حیات

مبحث اول - اعدام

گفتار اول - تعریف اعدام

اعدام در لغت از ماده عدم به معنای نیستی و نقطه مقابل وجود است که به باب افعال برده شده و مفهوم تعدی از آن فهمیده می شود. بنابراین اعدام در لغت یعنی نیست و نابودکردن و در اصطلاح عبارتست از شدیدترین نوع مجازات که توسط قانون گذار وضع و مقرر گردیده و به موجب آن حیات مجرم به طور کلی سلب گردیده و از ادامه زندگی بازمانده می شود.^۱

مجازات اعدام، شدیدترین نوع مجازات است که از قدیم الایام در تمام جوامع بشری و تمدنها وجود داشته و قربانیان بسیاری گرفته است. در حقوق ایران، برخی از اقسام کیفر اعدام بر مبنای متون و نصوص فقهی تشریح شده است. مانند مجازات اعدام برای مرتکب جرم محاربه و افساد در زمین و نیز تجاوز به عنف و سایر جرایمی که به موجب قوانین و مقررات شرعی، مرتکب آن مستوجب اعدام یا قتل است. این قبیل اعدام ها جزء حدود هستند و تخفیف و تعلیق در آنها راه ندارد و مشمول مقررات مرور زمان هم نمی شوند.

^۱ در جلد اول کتاب مبسوط، تالیف استاد محمد جعفر جعفری لنگرودی در تعریف اعدام آمده است: «ازاله حیات مجرم به سبب جرم در حقوق خصوصی یا عمومی.»